Fejezet az Új Írás történetéhez

Mohai V. Lajos

Weöres Sándor erotikus verse 1964-ben az Új írás*ban*

„Az Antik eklogát *hagyjuk – ne említsük föl a vitát."*
Weöres Sándor[1]

Ez a rezignált mondat hagyta el Weöres Sándor száját, amikor az 1964-ben az *Antik ekloga* és a *Tűzkút* című kötete szóba került egy Réz Pállal folytatott beszélgetésben. A költő bölcs megjegyzése arra a vitára utalt, amelyet az alábbiakban ismertetek. A vers és a kötet körül kialakult helyzet megviselte Weörest, hiszen támadások kereszttűzében élt, érthető, hogy nem szívesen bolygatta a kellemetlen eseményeket. A majdnem a költő kiátkozásával induló vitát azonban utólag is érdemes közelebbről szemügyre vennünk.

A hatvanas évek vitáinak tárgyai, fogásai igen változatosak és változékonyak. Az egyik meghatározó vonulat az irodalmi ábrázolás tárgya volt; a miről írhat, és miről nem írhat az író. E tekintetben jelentős volt már a különbség a Rákosi-korszakhoz képest, ahol az íróval szemben szigorú elvárásokat fogalmazott meg a politika; megszülettek a sematizmus emlékművei a „termelési regények", olykor igen nagy tehetségek, például Örkény István tollán is. De a politikai megrendelések nemcsak művek létrehozására irányultak, hanem írói hallgatásokra is; az Újhold körét például kirekesztették az irodalomból.

A hatvanas évek közepén az erotika irodalmi ábrázolása tiltott tárgy volt, mert sokan gondolták úgy, hogy puszta megjelenése rombolja a közerkölcsöt. Most egy olyan, lényegében véletlenül, nem várt módon kirobbant vitát elevenítek föl közülük, amely akkor éppen a szocialista közízlés felkent és spontán védelmezőit ebben a vonatkozásban bőszítették fel; a vita kezdetben már-már Weöres Sándor kiátkozását, megbélyegzését ígérte, a végén azonban szerencsés fordulat következett be. A szócsata nem a költői munka minőségét kifogásolta, hanem a Weöres-vers tartalmát. Az bántotta a kultúrpolitika irányítóinak a szemét.

---

[1] Látogatóban. Réz Pál beszélgetése Weöres Sándorral. In: Weöres Sándor: Egyedül mindenkivel. Weöres Sándor beszélgetései, nyilatkozatai, vallomásai. Budapest, 1993 54.

Az erotika integrálható-e a szocialista korban írott művekbe, vagy sem; ez állt az *Antik ekloga*-vita középpontjában, továbbá az, hogy a kultúrpolitika vagy az irodalomtörténészek közössége merrefelé hajlik. A Weöres-vers körül kitört heves, és a költő személyét megbélyegző szócsata hamar véget ért, az erotikus ábrázolás, ha sokáig még perifé-rikusan is, de polgárjogot nyert a szocialista magas kultúrában. A vi-tában kikezdett Weöres-költészet állta a sarat, és voltaképpen a cenzu-rális határokat mozgatta; az e vitához szorosan nem, de a szerző sze-mélyéhez szervesen kapcsolódó másik ügy, mintegy mellékszála az *Antik ekloga* körüli bonyodalomnak, azonban nemhogy mozgatta volna, ha-nem egyenesen tágított a magyarországi cenzurális viszonyokon. E vo-natkozásban a magyar kultúra jelentős eseményi köthetők az 1964-es évhez.

A vitáról

Erotikus témájú irodalmi botrány, és a következtében kialakult vita kavarta fel 1964 tavaszán a szocialista magyar irodalom állóvizét. A botránykő, amely oly messzire gyűrűző hullámokat vetett, Weöres Sándor egy erotikus verse volt, az *Antik ekloga*. A fordulat éve, 1948 után az inkább gyermekeknek írt zseniális rigmusairól, népköltés-imitációiról közismert költőről és zseniális műfordítóról aligha gondol-ták sokan, hogy így tud és mer írni az erotikáról. Jellemző a kor hosszan tartó prüdériájára, hogy az Akadémiai Kiadó Kortársaink sorozatában Weöresről kismonográfiát publikáló Tamás Attila debreceni irodalom-professzor még majd másfél évtizeddel később, 1978-ban sem mert a versről másként, mint „az obszcenitástól sem tartózkodó erotikum" megénekléséről beszélni.

„Mint akit ölnek, törzse hanyatt dült, lába kalimpált,/ csontos mellem alá gömbölyü keble szorult", majd kicsit később *„táncos térde közé csúszva kerestem a rést,/ s vágyam nedve szökellt combjára"* – olvashatták 1964 feb-ruárjában az Új Írás irodalmi folyóirat akkori olvasói ezeket, s az ezekhez hasonló sorokat, melyeket *Antik ekloga* cím alatt adott közre szerzőjük.[2]

A szocialista erkölcs nevében a felzúdulással nem kellett hosszú időt várni, hiszen nyomban a vers megjelenését, majd hírének és gépelt másolatának szinte rémhírsebességű elterjedését követően felsorakoztak a mindjárt ítéletet is hirdetni kívánó magán- és közvádlók. Mindezt oly

[2] A korszak szemléletére nézve érdekes adalék, hogy Weöres *Antik Ekloga* című verse pár hónappal később megjelent a Tűzkút című kötetében.

sebesen, hogy a központi pártlap, a Népszabadság hó végi folyóirat-szemléjében[3] az ezúttal H. Z. monogram felett író Héra Zoltán a költeményről már mint *„a sajtóban többször is támadott"* versről írhatott, amely ellen *„nemcsak az álszent prüdéria tiltakozik, hanem a jó ízlés is. Néhány nyers pornográf képéből ugyanaz az elfojtott, elferdült vágy szól, amely miatt az önámító kispolgár az egészséges erotikán is megbotránkozik."*

A fent idézett szerző sajtóhivatkozása egyebek mellett a Magyar Nemzet hasábjain, a levelezési rovatban már február 9-étől folyó észrevétel-áradatra is utalhat. Ebben például egy magát csak *„egy általános iskolai tanár"*-ként megjelölő levélíró nemcsak abbéli aggodalmának adott hangot, hogy a versből az olvasó *„a nyilvánosság elé már kevéssé tartozó részletekkel is"* megismerkedik, hanem meg is feddi a folyóirat-szerkesztőt, hiszen ha *„megjelenés előtt átvizsgálták volna a szöveget, tekintetbe vehették volna azt a szempontot is: a szerelmi élmény teljességéből mely részletek valóak könnyen hozzáférhető, nagy példányszámú folyóiratba, főként a serdületlen korú olvasók elé"*. A higgadtan cenzúráért kiáltó mellett persze szép számmal voltak, akik nemes egyszerűséggel *„ízléstelen malacságokról"*, *„szennyirodalomról"* beszéltek.[4]

A könnyű fegyvernemek után aztán nem sokkal megszólalt a nehéztüzérség is; a kultúrpolitika is kifejezte nemtetszését, sőt rosszallását. Egyebek mellett Király István marxista irodalomtudós kemény hangú bírálatán keresztül, amely a kádári konszolidáció praxisának megfelelően ezúttal is „hátulról szembe" történt: Király a Magvető Könyvkiadó egyik termelési értekezletén az *Antik eklogát* közlő folyóiratot kipécézve *„a túl engedékeny szerkesztői gyakorlatot"* kárhoztatta, egyben akként vádolta szenzációhajhászással az Új Írást, hogy *„a lap a szocializmus építésétől idegen díszekkel akarja olvasótáborát gyarapítani"*.[5]

Az akkori kiadói főhatósághoz is eljuttatott jegyzőkönyvről s benne Király idézett okfejtéséről egyébként Domokos Mátyás 1996-ban megjelent, *Leletmentés* című könyve számolt be. A politika legmagasabb köreivel bensőséges kapcsolatot ápoló szerkesztő-kritikus egyébként a kor szokása szerint korántsem szakmája üzenetét tolmácsolta „felfelé", sokkal inkább vele üzentek. Az ekként is megfogalmazott kultúrpolitikai neheztelés abban is megnyilvánult, hogy nagy valószínűséggel ennek, azaz a költemény publikálásának esett áldozatul az Új Írás akkori, főszerkesztője, Illés Lajos. A kultúrpolitikai rosszallás

---

[3] Népszabadság. 1964. február 27.

[4] Magyar Nemzet. 1964. február 9.

[5] Lásd: Domokos Mátyás: Leletmentés. Budapest, 1996. 198.

„szórásából" – a korszak normáinak megfelelően – nem maradhatott ki Weöres Sándor felesége, Károlyi Amy sem, akinek tagfelvételi kérelmét ez idő tájt minősítette időszerűtlennek az Írószövetség.

Persze korántse higgyük, hogy kizárólag közfelháborodás kísérte a kalandos sorsú, végül a Weöres-rajongók által különösen nagy becsben tartott verset. *„Az ilyen egyéneket ki kellene zavarni az országból!"* – írta a költőnek egy dühös, ámbár névtelenségbe burkolódzó tiszavasvári olvasója egy jóval később közreadott magánlevélben, aki a tekintetben is tudakozódik, *„mi közünk hozzá, hogy maga miként végzi szerelmi ügyeit, ami így már leírva egyenesen gusztustalan"*. Végül pedig reményét fejezi ki, miszerint ezt *„nem hagyják sokáig. Államunk ezt nem engedheti meg."*[6]

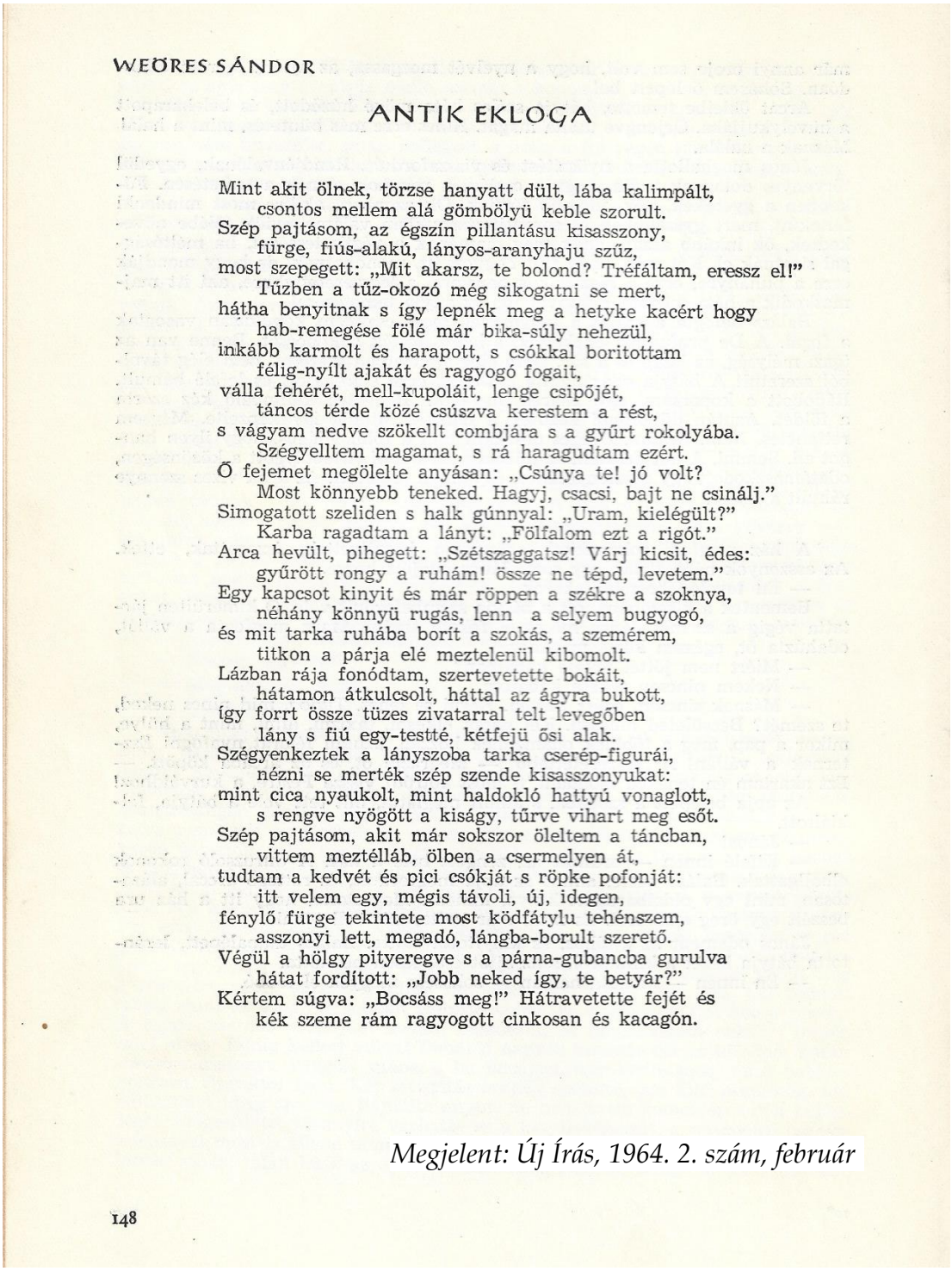
Hasonló, ám regulázottabban előadott indulatokat mutatott a Magyar Nemzet levelezési rovata, ahol Németh Erzsébet egyetemi hallgató – a szerkesztői kommentár szerint – a „mai lányok" nevében a következő kérdést intézte a nyilvánossághoz: *„Honnan veszi magának a szerző azt a merészséget, hogy akár kiagyalt, akár átélt idilljét ennyire nyersen, szemérmetlenül leírja? Mi ebben a költeményben a művészi? Talán az, hogy rímekbe szedte ösztöneinek létrejöttét és végrehajtását?"* A lap becsületére legyen mondva, közreadott a költőt védelmező sorokat is. Egy magát csak V. S. monogrammal megjelölni merő szombathelyi olvasó például az *„ami művészi, az nem lehet erkölcsrontó"* kijelentéssel próbált a széllel szemben érvelni. Ezt tette a nevét vállaló Tihanyi László is, aki ekként védi a poétát: *„Weöres Sándornak nemcsak erotikus versei vannak: ha nagyritkán erotikus verssel jelentkezik, attól sem lehet megtagadni a nyilvánosságot az erkölcs nevében."*

Az is a történethez tartozik, hogy a költő halála óta feldolgozott magánlevelezésében előkerült számos, hozzá intézett, az *Antik ekloga* szépségét elismerő, mi több, ünneplő levél is. *„Az Antik eklogát a legkedvesebb verseim közé soroltam...* – írta Vásárhelyi Kálmán ürömi lakos, s még azt is hozzátette: – *„Melegségben, mély érzésben gazdag, bátor, tömör remekmű. Bár sokan lennének, akik ezt vallanák."*

A Weöres-vers fölötti indulatos szócsatából – melyről láttuk, hogy kezdetben meglehetősen veszélyes helyzetbe sodorta a költőt –, az szűrhető le, hogy az ideológiai és esztétikai korlátok közé szorított folyóirat-szerkesztés és az irányított könyvkiadás körülményei között (ilyen volt a magyar helyzet 1948 és 1989 között), egy véletlenül kipattant vita alkalmas lehetett a cenzurális körülmények enyhítésére.

---

[6] Weöres Sándor: Egybegyűjtött levelek. I-II. Budapest, 1998.

WEÖRES SÁNDOR

ANTIK EKLOGA

Mint akit ölnek, törzse hanyatt dült, lába kalimpált,
csontos mellem alá gömbölyü keble szorult.
Szép pajtásom, az égszín pillantásu kisasszony,
fürge, fiús-alakú, lányos-aranyhaju szűz,
most szepegett: „Mit akarsz, te bolond? Tréfáltam, eressz el!"
Tűzben a tűz-okozó még sikogatni se mert,
hátha benyitnak s így lepnék meg a hetyke kacért hogy
hab-remegése fölé már bika-súly nehezül,
inkább karmolt és harapott, s csókkal boritottam
félig-nyílt ajakát és ragyogó fogait,
válla fehérét, mell-kupoláit, lenge csipőjét,
táncos térde közé csúszva kerestem a rést,
s vágyam nedve szökellt combjára s a gyűrt rokolyába.
Szégyelltem magamat, s rá haragudtam ezért.
Ő fejemet megölelte anyásan: „Csúnya te! jó volt?
Most könnyebb teneked. Hagyj, csacsi, bajt ne csinálj."
Simogatott szeliden s halk gúnnyal: „Uram, kielégült?"
Karba ragadtam a lányt: „Fölfalom ezt a rigót."
Arca hevült, pihegett: „Szétszaggatsz! Várj kicsit, édes:
gyűrött rongy a ruhám! össze ne tépd, levetem."
Egy kapcsot kinyit és már röppen a székre a szoknya,
néhány könnyü rugás, lenn a selyem bugyogó,
és mit tarka ruhába borít a szokás, a szemérem,
titkon a párja elé meztelenül kibomolt.
Lázban rája fonódtam, szertevetette bokáit,
hátamon átkulcsolt, háttal az ágyra bukott,
így forrt össze tüzes zivatarral telt levegőben
lány s fiú egy-testté, kétfejü ősi alak.
Szégyenkeztek a lányszoba tarka cserép-figurái,
nézni se merték szép szende kisasszonyukat:
mint cica nyaukolt, mint haldokló hattyú vonaglott,
s rengve nyögött a kiságy, tűrve vihart meg esőt.
Szép pajtásom, akit már sokszor öleltem a táncban,
vittem meztélláb, ölben a csermelyen át,
tudtam a kedvét és pici csókját s röpke pofonját:
itt velem egy, mégis távoli, új, idegen,
fénylő fürge tekintete most ködfátylu tehénszem,
asszonyi lett, megadó, lángba-borult szerető.
Végül a hölgy pityeregve s a párna-gubancba gurulva
hátat fordított: „Jobb neked így, te betyár?"
Kértem súgva: „Bocsáss meg!" Hátravetette fejét és
kék szeme rám ragyogott cinkosan és kacagón.

Megjelent: Új Írás, 1964. 2. szám, február

148

Bibliográfia

Tamás Attila: Weöres Sándor. Budapest, 1978.
Weöres Sándor: Tűzkút. Párizs, Budapest, 1964.
Weöres Sándor: Egyedül mindenkivel. Weöres Sándor beszélgetései, nyilatkozatai, vallomásai. Budapest, 1993.
Weörestől, Weöresről. Szerkesztette: Tüskés Tibor. Budapest, 1993.
Domokos Mátyás: Leletmentés. Budapest,1996.
Weöres Sándor: Egybegyűjtött levelek. I–II. Budapest, 1998.